

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
JULIANE KOKOTT
przedstawiona w dniu 8 listopada 2012 r.¹

Sprawa C-415/11

**Mohamed Aziz
przeciwko**

Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Juzgado de lo Mercantil n° 3
Barcelona (Hiszpania)]

Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich — Umowa pożyczki zabezpieczona hipoteką —
Możliwości ochrony prawnej w postępowaniu egzekucyjnym — Znacząca nierównowaga wynikających
z umowy praw i obowiązków stron — Odsetki za zwłokę — Wcześniejsza wymagalność spłaty pożyczki
ze strony wierzyciela

I – Wstęp

1. Przedmiotem niniejszego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest wykładnia
dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach
konsumenckich².

2. Mohamed Aziz, powód w postępowaniu przed sądem odsyłającym, zawarł z pozwanym bankiem
umowę pożyczki zabezpieczonej hipoteką w celu sfinansowania zakupu mieszkania własnościowego.
Z powodu kłopotów M. Aziza ze spłatą kredytu pozwany prowadził egzekucję z nieruchomości
w formie przewidzianego w hiszpańskim prawie uproszczonego postępowania w przedmiocie egzekucji
kredytu hipotecznego.

3. Po zakończeniu postępowania egzekucyjnego M. Aziz w ramach odrębnego postępowania podniósł
zarzut, że jeden z zawartych w umowie pożyczki warunków miał nieuczciwy charakter. Z wyjaśnień
sądu odsyłającego wynika, iż w ramach postępowania w przedmiocie egzekucji kredytu hipotecznego
nie można podnosić zarzutu, że warunki umowy pożyczki są nieuczciwe. Taki zarzut może być
podnoszony przez konsumenta tylko w ramach odrębnego postępowania rozpoznawczego, które nie
ma jednak wpływu na egzekucję. W związku z powyższym sąd odsyłający pyta o zgodność z dyrektywą
93/13 krajowych przepisów proceduralnych wyłączających możliwość podnoszenia zarzutu
nieuczciwego charakteru warunków umownych. Ponadto pyta on, czy poszczególne klauzule umowy
pożyczki naruszają prawo.

1 — Język oryginału: niemiecki.

2 — Dz.U. L 95, s. 29, następnie zmienionej przez dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r.,
Dz.U. L 304, s. 64, która nie wprowadziła jednak żadnych zmian w dyrektywie [93/13/EWG] istotnych dla niniejszej sprawy (zwanej dalej
„dyrektywą 93/13”).

4. W niniejszym postępowaniu Trybunał ma zatem możliwość dalszego rozwinięcia swego orzecznictwa w zakresie efektywnego zapewniania ochrony konsumentów przez krajowe prawo procesowe. Ponadto chodzi o wyjaśnienie, jakie okoliczności należy uwzględniać przy stwierdzeniu nieuczciwego charakteru warunku umownego.

II – Ramy prawne

A – Prawo Unii

5. Artykuł 3 dyrektywy 93/13 stanowi:

„1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, są uznawane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodując znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron, ze szkodą dla konsumenta.

[...]

3. Załącznik zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe”.

6. Artykuł 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi:

„Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem, w czasie wykonania umowy, do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna”.

7. Artykuł 7 ust. 1 tej dyrektywy brzmi:

„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami”.

8. Załącznik do dyrektywy 93/13, zatytułowany „Warunki określone w art. 3 ust. 3”, stanowi:

„1. Warunki, których celem lub skutkiem jest:

[...]

e) nałożenie na konsumenta obowiązku wniesienia rażąco wysokiego odszkodowania w razie niewykonania przez niego zobowiązań; [...]

[...]

q) wyłączenie lub ograniczenie prawa konsumenta do wystąpienia z powództwem lub skorzystania z innego środka zabezpieczającego, zwłaszcza zaś żądanie od konsumenta poddania sporów wyłącznie pod arbitraż nieobjęty przepisami prawa, bezprawne ograniczenie dostępności dowodów lub przerzucenie na konsumenta ciężaru dowodu, który w związku ze stosowanym prawem powinna dostarczyć druga strona umowy.

[...]”.

B – *Prawo krajowe*

9. Postępowanie dotyczące sądowego postępowania w przedmiocie egzekucji kredytu hipotecznego uregulowane jest w art. 693 i 695–698 Ley de Enjuiciamiento Civil³.

10. Artykuł 695 LEC przewiduje:

„1. W procedurach wymienionych w poprzednich rozdziałach dłużnik w postępowaniu egzekucyjnym może wnieść zarzut jedynie wówczas, jeśli opiera się on na następujących podstawach:

- (1) wygaśnięcie zabezpieczenia względnie zabezpieczonej wierzytelności, o ile przedłożone zostanie zaświadczenie z rejestru, z którego wynika wykreślenie hipoteki lub w odpowiednim przypadku prawa zastawu bez przeniesienia posiadania (prawa zastawu rejestrowego), albo akt notarialny potwierdzający wpłynięcie płatności lub wygaśnięcie zabezpieczenia;
- (2) błąd w ustalaniu kwoty wymagalnej, jeśli zabezpieczone roszczenie stanowi saldo zamknięcia rachunku między wierzycielem i dłużnikiem w postępowaniu egzekucyjnym. Dłużnik w postępowaniu egzekucyjnym powinien przedłożyć swój egzemplarz wyciągu z konta i zarzut jest dopuszczalny tylko wtedy, jeśli ujęte w nim saldo odbiega od salda wynikającego z wyciągu z konta, przedłożonego przez wierzyciela w postępowaniu egzekucyjnym.

[...]

2. W przypadku wniesienia zarzutu zgodnie z ust. 1 urzędnik sekretariatu sądu wstrzymuje egzekucję i wzywa strony na posiedzenie sądu, który wydał nakaz egzekucyjny, przy czym termin tego posiedzenia nie może zostać wyznaczony wcześniej niż 4 dni od wezwania. Podczas tego posiedzenia sąd dokonuje wysłuchania stron, dopuszcza przedłożone dokumenty oraz w ciągu dwóch dni podejmuje mające postać postanowienia odpowiednie w jego przekonaniu rozstrzygnięcie.

[...]”.

11. Artykuł 698 LEC stanowi:

„1. Rozstrzygnięcia w przedmiocie wszelkich zarzutów skierowanych przez dłużnika, przez niebędącą posiadaczem osobę trzecią lub przez osobę zainteresowaną i nieobjętych powyższymi artykułami, łącznie z zarzutami dotyczącymi nieważności tytułu, jak również wymagalności, pewności, wygaśnięcia lub wysokości wierzytelności, podejmowane są w ramach stosownego postępowania, przy czym nie prowadzi to do zawieszenia lub opóźnienia postępowania przewidzianego w niniejszym rozdziale.

[...]

2. Podnosząc zarzut zgodnie z ust. 1 lub też w ramach następującego po nim postępowania, możliwe jest zgłoszenie wniosku o zapewnienie skuteczności zapadającego w jego ramach rozstrzygnięcia poprzez zajęcie całości lub części kwoty, która ma być zapłaconą wierzycielowi zgodnie z procedurą uregulowaną w niniejszym rozdziale.

Sąd zarządza wymienione zajęcie, wydając zarządzenie na podstawie przedłożonych dokumentów, jeśli uzna podniesione powody za wystarczające. Jeżeli wnioskodawca w sposób oczywisty nie dysponuje wystarczającą zdolnością płatniczą, sąd musi zażądać od niego uprzednio wystarczającego zabezpieczenia na poczet odsetek za zwłokę i ewentualnych innych roszczeń odszkodowawczych wierzyciela.

3 — Hiszpańskiej ustawy o postępowaniu cywilnym, zwanej dalej „LEC”.

3. W przypadku gdy wierzyciel udzieli uznanego przez sąd za wystarczające zabezpieczenia kwoty, której zajęcie zarządzono w drodze postępowania wymienionego w ust. 1, zajęcie zostaje zniesione”.

III – Stan faktyczny i wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

12. W lipcu 2007 r. M. Aziz zawarł z Caixa d'estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)⁴ umowę pożyczki hipotecznej w formie aktu notarialnego. Przedmiotem tej umowy pożyczki na kwotę 138 000 EUR była zasadniczo spłata zadłużenia wobec innej instytucji kredytowej na zakup mieszkania dla rodziny w wysokości 115 821 EUR. Obciążonym składnikiem majątku pozostawało mieszkanie jego rodziny, którego wartość w notarialnej umowie pożyczki wyceniono na 194 000 EUR. W tym czasie M. Aziz miał stały miesięczny dochód w wysokości 1 341 EUR.

13. Zasadnicze warunki tej umowy zostały określone we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym następująco: okres spłaty [pożyczki] 33 lata w drodze 396 rat miesięcznych liczonych począwszy od dnia 1 sierpnia 2007 r. do dnia 31 lipca 2040 r. Kwota każdej raty miesięcznej, przy niezmienionej początkowej stopie, wynosi 701,04 EUR. Zwykła stopa odsetek obliczana jest w następujący sposób: do dnia 30 stycznia 2008 r. stała stopa odsetek nominalnych w wysokości 4,87% rocznie, począwszy od dnia następnego do dnia całkowitej spłaty pożyczki zmienna stopa odsetek nominalnych (wskaźnik Euribor + 1,10%).

14. Szósta klauzula umowy przewiduje, iż pożyczkobiorca popada w zwłokę automatycznie, bez konieczności wezwania do wykonania świadczenia, jeżeli nie zapłaci w terminie, w tym także w przypadku wcześniejszej wymagalności, jakiegokolwiek kwoty należnej z tytułu odsetek lub spłaty kapitału. Odsetki za zwłokę są naliczane dziennie, a obliczane są według stopy 18,75%.

15. Następnie stwierdza się, że bank może uznać za wcześniej wymagalną spłatę całości pożyczki między innymi wówczas, kiedy upłynął któryś ze wskazanych terminów, a dłużnik nie wykonał swojego zobowiązania do zapłaty bądź kapitału pożyczki, bądź odsetek z tytułu umowy pożyczki. Strony postanawiają o wpisie tej podstawy wcześniejszej wymagalności pożyczki do księgi wieczystej w celu ewentualnego umożliwienia sądowego dochodzenia całości długu (kapitału wraz z odsetkami) zgodnie z postanowieniami art. 693 LEC.

16. Jedenasta klauzula dotyczy ustanowienia hipoteki. Hipoteka służy zabezpieczeniu kapitału pożyczki w kwocie 138 000 EUR, rocznych odsetek umownych i odsetek za opóźnienie do kwoty maksymalnej 51 750 EUR oraz 13 800 EUR na przewidywane koszty i wydatki. Odpowiedzialność ta jest niezależna od odpowiedzialności osobistej pożyczkobiorcy.

17. Przedmiotem klauzuli piętnastej jest sądowa egzekucja należności zabezpieczonych hipoteką: jej podstawą jest ustalona w notarialnej umowie pożyczki szacunkowa wartość mieszkania (194 000 EUR). Uzgodniono, iż dług może być dochodzony przed sądem zarówno w postępowaniu rozpoznawczym, jak i w postępowaniu egzekucyjnym zwykłym lub postępowaniu w przedmiocie egzekucji kredytu hipotecznego. Bankowi przyznano wyraźnie prawo jednostronnego określenia długu wymagalnego, szczególnie w celu dochodzenia go w trybie egzekucji. W tym celu może on wraz z aktem o ustanowieniu hipoteki przedstawić wyliczenie kwot należnych do zapłaty, dokonane w uzgodnionej formie aktu notarialnego, wraz ze stosownymi zaświadczeniami.

18. Począwszy od października 2007 r. M. Aziz spóźniał się z zapłatą szeregu rat miesięcznych (październik i grudzień 2007 r., styczeń, luty, marzec, kwiecień i maj 2008 r.). Wskutek opóźnienia w zapłacie tych rat bank zażądał zapłaty umownych odsetek za zwłokę. W okresie od dnia 31 lipca 2007 r. – daty wymagalności pierwszej raty pożyczki – do dnia 31 maja 2008 r. M. Aziz spłacił 1 325,98 EUR kapitału pożyczki i 6656,44 EUR z tytułu odsetek zwykłych i odsetek za zwłokę.

4 – Zwanym dalej „bankiem”.

19. Od końca maja 2008 r. M. Aziz zaprzestał mniej lub bardziej regularnego spłacania rat miesięcznych kredytu. Bank skorzystał ze swego prawa wcześniejszej wymagalności kredytu. Na podstawie tego prawa do wcześniejszej wymagalności zażądał on spłaty całkowitej kwoty kredytu (kapitału oraz odsetek).

20. W październiku 2008 r. przedstawiciel banku zlecił sporządzenie aktu notarialnego, w którym stwierdzona została kwota pozostająca jeszcze do spłaty przez M. Aziza. W tym akcie notarialnym wskazano dług – obliczony na podstawie ogólnie przyjętych kryteriów matematyczno-finansowych, w oparciu o warunki umówione przez strony i zgodnie z certyfikatami wydanymi przez instytucję finansową – w kwocie 139 764,76 EUR. Na kwotę tę składają się następujące składniki: 136 674,02 EUR kapitału, 3 017,97 EUR odsetek umownych, 72,77 EUR odsetek za zwłokę.

21. W styczniu 2009 r. bank poinformował M. Aziza telegramem o wszczęciu postępowania sądowego w celu ściągnięcia od niego kwoty zadłużenia na dzień 16 października 2008 r. powiększonej o odsetki umowne od tej daty do dnia całkowitej spłaty oraz o związane z nimi koszty. Telegram, w którym zażądano od niego zapłaty długu, doręczono w dniu 2 lutego 2009 r. członkowi rodziny M. Aziza w jego mieszkaniu.

22. W marcu 2009 r. bank wszczął postępowanie w przedmiocie egzekucji kredytu hipotecznego na podstawie tytułów pozasądowych w oparciu o hiszpańskie przepisy o postępowaniu cywilnym, żądając od M. Aziza zapłaty kwoty 136 674,02 EUR jako roszczenia głównego, 90,74 EUR z tytułu wymagalnych odsetek oraz 41 902,21 EUR z tytułu odsetek i kosztów. W momencie wniesienia wniosku o egzekucję kredytu hipotecznego nieuiszczone wymagalne raty wynosiły 3 153,46 EUR. Egzekucja z majątku dotyczyła nieruchomości obciążonej hipoteką, to jest mieszkania M. Aziza i jego rodziny.

23. Jako właściwy do prowadzenia tego postępowania w przedmiocie egzekucji kredytu hipotecznego został wskazany Juzgado de Primera Instancia n° 5 w Martorell. Sąd ten bezskutecznie wezwał M. Aziza do zapłaty długu.

24. Sąd odsyłający wskazuje, że zgodnie z hiszpańską ustawą o postępowaniu cywilnym możliwość podnoszenia zarzutów w ramach postępowania w przedmiocie egzekucji kredytu hipotecznego jest ograniczona. Możliwe są tylko zarzuty wygaśnięcia zabezpieczenia lub zabezpieczonej wierzytelności, zarzut błędu w obliczeniu należnej kwoty (jeżeli dług stanowi saldo zamknięcia rachunku pomiędzy wierzycielem a dłużnikiem w postępowaniu egzekucyjnym) i zarzut istnienia innej – niewykreślonej – hipoteki, wpisanej wcześniej. Żaden z tych przypadków nie ma zastosowania w niniejszej sprawie.

25. Stosownie do art. 698 ust. 1 LEC wszelkie zarzuty, jakie może przedstawić dłużnik, oparte na innych podstawach (takie jak nieważność warunków umowy pożyczki, w wyniku której powstał dług), rozstrzygane są w odrębnym postępowaniu rozpoznawczym bez zawieszenia sądowego postępowania egzekucyjnego. Zgodnie z art. 698 ust. 2 LEC sąd właściwy może w postępowaniu zwykłym zabezpieczyć wykonanie swojego wyroku tylko poprzez zajęcie całości lub części ceny uzyskanej w wyniku licytacji, a należnej wierzycielowi.

26. Mohamed Aziz nie stawił się w tym postępowaniu ani nie podniósł żadnego zarzutu przeciwko egzekucji. Nie skorzystał on również z możliwości „zwolnienia mienia” i uniknięcia licytacji na podstawie art. 693 ust. 3 LEC w drodze zapłaty nieuiszczonych należności w chwili egzekucji wraz z odsetkami, z kosztami i wydatkami związanymi z tymi należnościami.

27. W rezultacie w dniu 15 grudnia 2009 r. wydane zostało postanowienie o przeprowadzeniu egzekucji z nieruchomości obciążonej hipoteką.

28. W dniu 20 lipca 2010 r. odbyła się sądowa licytacja mienia nieruchomości obciążonej hipoteką, na której nie pojawili się żadni licytanci. W związku z tym bank wniósł o przysądzenie mu tego mienia za 50% wartości szacunkowej (97 200,00 EUR), co jest możliwe na gruncie hiszpańskiego prawa egzekucyjnego – i tak właśnie się stało. W ten sposób M. Aziz stracił prawo własności swojego mieszkania i nadal posiada wobec banku dług na kwotę ponad 40 000 EUR wraz z zaległymi odsetkami i kosztami. W dniu 20 stycznia 2011 r. w mieszkaniu pojawiła się uprawniona przez Juzgado de Primera Instancia n° 5 w Martorell komisja sądowa, by umożliwić bankowi wejście w posiadanie nieruchomości. Mohamed Aziz został eksmitowany z mieszkania.

29. W postępowaniu przed sądem odsyłającym, Juzgado de lo Mercantil n° 3 w Barcelonie, M. Aziz, działając jako powód, wnosi o uznanie piętnastej klauzuli umowy za nieuczciwą, a tym samym nieważną, a wskutek tego – jak wyjaśnia sąd odsyłający – o uznanie za nieważne przeprowadzonego postępowania egzekucyjnego. Sąd odsyłający zawiesił postępowanie do czasu rozstrzygnięcia w przedmiocie pytań prejudycjalnych.

30. Juzgado de lo Mercantil n° 3 w Barcelonie zwraca się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1) Czy system egzekucji tytułów sądowych dotyczących dóbr obciążonych hipoteką lub zastawem ustanowiony przez art. 695 i nast. [LEC], zawierający ograniczenia w odniesieniu do podstaw zaskarżenia przewidziane w hiszpańskich przepisach proceduralnych, stanowi oczywiste ograniczenie ochrony konsumenta, ponieważ oznacza oczywistą formalną i materialną przeszkodę dla konsumenta w wytaczaniu powództw lub [przeszkodę] w korzystaniu z sądowych środków zaskarżenia, które zapewniałyby skuteczną ochronę [jego] praw.
- 2) Zwraca się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej o wyjaśnienie pojęcia nieproporcjonalności w odniesieniu do:
  - a) możliwości wcześniejszej wymagalności w umowach zawieranych na długi czas – w niniejszej sprawie 33 lata – z powodu niewykonania postanowień umownych w konkretnym, ograniczonym okresie;
  - b) ustalania odsetek za zwłokę – w niniejszej sprawie przewyższających 18% – które są sprzeczne z kryteriami ustalania odsetek za zwłokę w innych umowach z udziałem konsumentów (kredytu konsumenckiego), które to odsetki w innych umowach z udziałem konsumentów uważane są za nieuczciwe, a które jednakże w umowach dotyczących nieruchomości nie posiadają jasno określonego przez przepisy prawa limitu, nawet w przypadkach, kiedy mają zastosowanie nie tylko do rat wymagalnych, lecz [także] do całości kwoty należnej z uwagi na wcześniejszą wymagalność;
  - c) ustalania mechanizmów rozliczeń i obliczania odsetek zmiennych – zarówno zwykłych, jak i za zwłokę – stosowanych jednostronnie przez pożyczkodawcę, związanych z możliwością egzekucji z hipoteki, które nie pozwalają dłużnikowi, wobec którego prowadzona jest egzekucja, na zaskarżenie sposobu obliczenia kwoty długu w samym postępowaniu egzekucyjnym, odsyłając go do postępowania rozpoznawczego, przy czym zanim uzyska on ostateczny wyrok, egzekucja zostanie zakończona lub dłużnik co najmniej straci mienie obciążone hipoteką lub zastawem, która to kwestia ma szczególne znaczenie w sytuacji, kiedy pożyczka została udzielona w celu nabycia mieszkania, a egzekucja oznacza eksmisję z nieruchomości”.

31. W postępowaniu przed Trybunałem uwagi na piśmie i uwagi ustne przedstawili M. Aziz, Catalunyaexa, rząd hiszpański i Komisja Europejska.

IV – Ocena prawna

A – W przedmiocie pierwszego pytania prejudycjalnego

1. Dopuszczalność

32. Kierując pierwsze pytanie, sąd odsyłający chce się dowiedzieć, czy uregulowany w krajowym prawie procesowym system egzekucji kredytu hipotecznego, nieprzewidujący możliwości podniesienia przeciwko egzekucji zarzutu nieuczciwego charakteru warunków umowy pożyczki będącej podstawą hipoteki, stanowi ograniczenie ochrony konsumenta i jest tym samym sprzeczny z dyrektywą 93/13.

33. Bank pozwany w postępowaniu przed sądem odsyłającym podaje w wątpliwość dopuszczalność tego pytania, uznając je za czysto hipotetyczne i pozbawione związku z postępowaniem przed sądem odsyłającym. Według niego przedmiotem sporu jest tam mianowicie wyłącznie kwestia, czy piętnasta klauzula umowy jest ważna. Także rząd hiszpański neguje jego dopuszczalność, twierdząc, że kwestia ograniczenia możliwości podnoszenia zarzutów w postępowaniu egzekucyjnym może być co najwyżej istotna dla sędziego w postępowaniu egzekucyjnym, które w przedmiotowej sprawie już zostało zakończone. W jego opinii pierwsze pytanie prejudycjalne jest zatem nieistotne dla postępowania przed sądem odsyłającym, którego zadaniem jest dokonanie oceny ważności klauzuli umownej w sposób abstrakcyjny i niezależnie od przeprowadzonego postępowania egzekucyjnego.

34. Także Komisja uznaje pytanie w sprawie możliwości oceny przez sędziego w postępowaniu egzekucyjnym za hipotetyczne, a tym samym niedopuszczalne. Proponuje ona przeformułowanie pytania prejudycjalnego. Jej zdaniem rozważyć należy kwestię kompetencji, jakie musi mieć sędzia w *postępowaniu rozpoznawczym* w związku z ograniczeniem możliwości podnoszenia zarzutów w postępowaniu egzekucyjnym.

35. Stronom postępowania należy przyznać rację odnośnie do tego, że konkretnie sformułowane pytanie jest hipotetyczne o tyle, o ile faktycznie nie przedkłada go sędzia prowadzący postępowanie egzekucyjne. Tylko bowiem ten sędzia ma bezpośrednio do rozstrzygnięcia kwestię możliwości podnoszenia zarzutów w prowadzonym przez siebie postępowaniu oraz wpływu dyrektywy 93/13 na możliwości ochrony prawnej w postępowaniu egzekucyjnym.

36. Z tego względu pytanie sądu odsyłającego należy, jak słusznie proponuje Komisja, rozumieć w szerszym sensie, jako dotyczące tego, jakie możliwości uzyskania ochrony prawnej przed egzekucją musi mieć konsument, przynajmniej w ramach postępowania rozpoznawczego przed sądem odsyłającym. Także to pytanie mogłoby wydawać się na pierwszy rzut oka hipotetyczne, ponieważ egzekucja już nastąpiła. Jest ono jednak istotne dla rozstrzygnięcia sprawy.

37. Sąd odsyłający wskazuje bowiem w swym wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, że w sprawie głównej chodzi również o możliwe świadczenia odszkodowawcze po zakończonym już ostatecznie postępowaniu egzekucyjnym z hipoteki. Kwestia ochrony prawnej przed egzekucją jest zatem istotna z punktu widzenia rozstrzygnięcia, jakie ma wydać sąd odsyłający, który stosownie do zasady skuteczności może być zobowiązany do następczego skorygowania w swym orzeczeniu różnych błędów popełnionych w dotychczasowym postępowaniu.

38. W dalszej części należy więc sprawdzić, jakie są wymogi dyrektywy 93/13 w kontekście postępowania egzekucyjnego odnośnie do możliwości podnoszenia przez konsumenta zarzutów dotyczących nieuczciwego charakteru warunków umownych.

2. Ocena

39. Udzielając odpowiedzi na pierwsze pytanie prejudycjalne, należy przede wszystkim wskazać, iż system ochrony stworzony za pomocą dyrektywy 93/13 opiera się na założeniu, że konsument ma słabszą pozycję negocjacyjną niż przedsiębiorca i że dysponuje mniejszą ilością informacji. Prowadzi to do tego, że akceptuje on warunki sformułowane przez przedsiębiorcę, nie mogąc mieć wpływu na ich treść⁵.

40. Ze względu na tę słabszą pozycję jednej ze stron art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 przewiduje, że nieuczciwe warunki nie są wiążące dla konsumenta. Jak wynika z orzecznictwa, jest to przepis bezwzględnie obowiązujący, który zmierza do zastąpienia formalnej równowagi praw i obowiązków stron umowy materialną równowagą, która przywraca równość stron⁶.

41. W celu zapewnienia ochrony zamierzonej przez dyrektywę 93/13 Trybunał stwierdzał już wielokrotnie, że nierówność istniejąca między konsumentem a przedsiębiorcą może zostać zrównoważona jedynie przez aktywną interwencję podmiotu trzeciego, niezależnego od stron umowy⁷.

42. W świetle tych zasad Trybunał zdecydował, że sąd odsyłający zobowiązany jest do badania z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych wchodzących w zakres zastosowania dyrektywy 93/13, tym samym niwelując brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą⁸.

43. Przedmiotowa sprawa dotyczy pytania, jakie możliwości powołania się na nieuczciwy charakter warunków umowy pożyczki musi mieć konsument, by skutecznie zapobiec egzekucji z zabezpieczającej ją hipoteki.

44. Ponieważ krajowe środki egzekucyjne nie są zharmonizowane w prawie unijnym, zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej do krajowych systemów prawnych państw członkowskich należy ustalenie przepisów proceduralnych. Swoboda ich ustanawiania przez państwa członkowskie jest jednak ograniczona zasadami równoważności i skuteczności⁹. Uregulowanie nie powinno zatem być mniej korzystne od regulacji mającej zastosowanie w tego samego rodzaju stanach faktycznych, podlegających prawu krajowemu, ani nie powinno praktycznie uniemożliwiać bądź nadmiernie utrudniać wykonywania praw przyznanych przez prawo Unii¹⁰.

45. Zgodnie z zasadą równoważności zasady postępowania w sprawach mających na celu zapewnienie ochrony uprawnień podmiotów prawa wynikających z prawa wspólnotowego nie mogą być mniej korzystne niż zasady postępowania w sprawach odpowiednich pozwów wniesionych na podstawie prawa krajowego¹¹. W tym kontekście przedmiotowe postępowanie nie stwarza problemu. Artykuł 698 LEC wyklucza bowiem podnoszenie nie tylko zarzutu nieuczciwego charakteru warunków umownych w postępowaniu egzekucyjnym, lecz generalnie także wszelkich zarzutów, które mogłyby dotyczyć nieważności tytułu.

5 — Wyroki: z dnia 27 czerwca 2000 r. w sprawach połączonych od C-240/98 do C-244/98 *Océano Grupo Editorial i Salvat Editores*, Rec. s. I-4941, pkt 25; z dnia 26 października 2006 r. w sprawie C-168/05 *Mostaza Claro*, Zb.Orz. s. I-10421, pkt 25; z dnia 6 października 2009 r. w sprawie C-40/08 *Asturcom Telecomunicaciones*, Zb.Orz. s. I-9579, pkt 29; z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie C-618/10 *Banco Español de Crédito*, pkt 39.

6 — Wyżej wymienione w przypisie 5 wyroki: w sprawie *Mostaza Claro*, pkt 36; w sprawie *Asturcom Telecomunicaciones*, pkt 30; a także wyroki: z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie C-137/08 *VB Pénzügyi Lízing*, Zb.Orz. s. I-10847, pkt 47; z dnia 15 marca 2012 r. w sprawie C-453/10 *Pereničová i Perenič*, pkt 28.

7 — Wyżej wymieniony w przypisie 5 wyrok w sprawie *Banco Español de Crédito*, pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo.

8 — *Ibidem*, pkt 42.

9 — *Ibidem*, pkt 46.

10 — *Ibidem*, pkt 46 i przytoczone w nim orzecznictwo.

11 — Wyrok z dnia 18 marca 2010 r. w sprawach połączonych od C-317/08 do C-320/08 *Alassini i in.*, Zb.Orz. s. I-2213, pkt 48.

46. W dalszym toku wyводу należy dokładniej zbadać przestrzeganie zasady skuteczności. Z zasady tej wynika, że krajowe przepisy proceduralne nie mogą być ukształtowane w taki sposób, aby prowadziło to do utrudniania konsumentowi wykorzystania praw zagwarantowanych w dyrektywie 93/13. Według utrwalonego orzecznictwa Trybunału w każdym przypadku analiza kwestii, czy przepis krajowego prawa procesowego powoduje, iż stosowanie prawa Unii staje się niemożliwe lub nadmiernie utrudnione, uwzględniać musi miejsce tego przepisu w całym postępowaniu, tryb tego postępowania i jego szczególne cechy przed różnymi instytucjami krajowymi¹².

47. Zgodnie z opisem przedstawionym przez sąd odsyłający hiszpańska uproszczona procedura egzekucji kredytu hipotecznego wygląda tak, że dla zapewnienia efektywnego i szybkiego zrealizowania hipoteki przewiduje ona tylko bardzo ograniczone możliwości ochrony dłużnika. Z nielicznymi wyjątkami, które zdaniem sądu odsyłającego nie miały tu zastosowania, dłużnik musi zatem pogodzić się ze zrealizowaniem hipoteki niezależnie od ewentualnego zawarcia w umowie nieuczciwych warunków. Dopiero w odrębnym postępowaniu rozpoznawczym, którego przedmiotem jest stwierdzenie ważności tytułu prawnego, może on podnieść zarzuty przeciwko będącemu podstawą egzekucji roszczeniu i wskazać na naruszający prawo charakter zastosowanych warunków.

48. Dłużnik ma jednakże tylko możliwość wywarcia wpływu na podział kwoty uzyskanej z egzekucji lub zgłoszenia roszczeń odszkodowawczych wynikłych z egzekucji. W tym odrębnym postępowaniu rozpoznawczym sąd ma także możliwość zarządzenia wstrzymania wypłaty kwoty uzyskanej z licytacji i zapewnienia w ten sposób możliwości realizacji także roszczenia dłużnika o zapłatę wobec wierzyciela w postępowaniu egzekucyjnym.

49. Jednak zgodnie z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym ani w ramach samego postępowania egzekucyjnego, ani w ramach odrębnego postępowania rozpoznawczego sąd, przed którym wytoczono powództwo, nie ma możliwości tymczasowego zarządzenia wstrzymania egzekucji, to jest licytacji nieruchomości.

50. Nawet jeśli nieuczciwy charakter warunku zawartego w umowie pożyczki stanowiącej podstawę hipoteki stałby na przeszkodzie egzekucji z nieruchomości, to zgodnie z hiszpańskim prawem konsument nie ma możliwości zapobieżenia egzekucji i będącej jej następstwem utraty własności. Prawa konsumenta są ograniczone do następczej ochrony prawnej w formie odszkodowania za straty i musi on – jak w przedmiotowym, wyjściowym stanie faktycznym – pogodzić się z utratą swojej własności.

51. Takie ukształtowanie postępowania ogranicza efektywność ochrony będącej celem dyrektywy 93/13.

52. Szczególnie wówczas, gdy obciążona hipoteką nieruchomość stanowi własność dłużnika, samo roszczenie odszkodowawcze może tylko w ograniczonym zakresie skutecznie zapewnić konsumentowi prawa wynikające z dyrektywy 93/13. Fakt, że konsument związany z takimi klauzulami musi bez możliwości obrony pogodzić się ze zrealizowaniem hipoteki, a tym samym z licytacją swego domu oraz z wynikającą z niej utratą prawa własności i eksmisją, oraz że dopiero w wyniku następczej ochrony prawnej może on uzyskać uznanie swoich roszczeń odszkodowawczych, nie stanowi skutecznej ochrony przeciwko takim nieuczciwym klauzulom.

53. Natomiast dyrektywa 93/13 wymaga, by konsument miał do dyspozycji skuteczne środki odwoławcze umożliwiające sprawdzenie nieuczciwego charakteru warunków zawartej przezeń umowy pożyczki i żeby w ten sposób mógł ewentualnie zapobiec egzekucji.

12 — Wyżej wymienione w przypisie 5 wyroki: w sprawie Asturcom Telecomunicaciones, pkt 39; w sprawie Banco Español de Crédito, pkt 49.

54. W tym samym kierunku idzie niedawno wydany wyrok w sprawie Banco Español de Crédito. Trybunał w kwestii sądowego postępowania nakazowego rozstrzygnął w nim, że w celu zapewnienia, iż zasada skuteczności jest przestrzegana w związku z dyrektywą 93/13, sąd odsyłający jest nawet zobowiązany, jeszcze przed wydaniem nakazu zapłaty, przeciwko któremu konsument mógłby wówczas złożyć sprzeciw, z urzędu sprawdzić klauzule umowne pod kątem ich nieuczciwego charakteru, o ile dysponuje odpowiednimi do tego podstawami prawnymi i faktycznymi¹³. Istnieje bowiem niebezpieczeństwo, którego nie można lekceważyć, że konsument nie wniesie koniecznego sprzeciwu¹⁴.

55. Czy z powyższego wynika także, iż konsument musi mieć możliwość podniesienia zarzutu nieuczciwego charakteru warunków umownych *bezpośrednio* w ramach postępowania egzekucyjnego, a nie – dopiero w odrębnym postępowaniu? Wątpliwości co do możliwości transpozycji orzecznictwa w sprawie Banco Español de Crédito mogą powstać wskutek tego, że w przeciwieństwie do postępowania nakazowego w przypadku takim jak niniejszy istnieje już tytuł egzekucyjny na postaci aktu notarialnego i interes wierzyciela, polegający na szybkim przeprowadzeniu egzekucji, powinien zostać uznany. Poprzez sformalizowanie właściwego postępowania egzekucyjnego i daleko idące wykluczenie możliwości wniesienia sprzeciwu ustawodawca realizuje cel sprawnej egzekucji roszczeń, których dotyczy tytuł egzekucyjny. Na tym tle nie wydaje mi się konieczne, by za nadmierne ograniczenie ochrony prawnej konsumenta uznać fakt, że dopiero przez wszczęcie postępowania konsument musi stworzyć warunki, w jakich sąd, przed którym wytoczono powództwo, mógłby dokonać sprawdzenia warunków umowy.

56. Kwestia ta nie jest jednak przedmiotem ostatecznego rozstrzygnięcia w przedmiotowym postępowaniu. Jak już stwierdziłam w części poświęconej sprawdzeniu dopuszczalności, przedmiotem nie jest tu rozstrzygnięcie kwestii, czy konsument *w ramach postępowania egzekucyjnego* musi mieć jednoznacznie możliwość domagania się stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku zawartego w umowie pożyczki. Tym bardziej nie chodzi o wyjaśnienie, czy z wyroku w sprawie Banco Español de Crédito należy wnioskować, że także sędzia w postępowaniu egzekucyjnym musi z urzędu sprawdzać skuteczność poszczególnych klauzul umowy mogących mieć wpływ na egzekucję¹⁵. Ostatecznie bowiem w pierwszym pytaniu prejudycjalnym chodzi wyraźnie o możliwość wniesienia sprzeciwu przez konsumenta, gdyż sąd odsyłający nie pytał o kwestię możliwości badania warunków umownych z urzędu.

57. W ramach przedmiotowego postępowania decydujące jest zatem tylko to, że zasada skuteczności wymaga w każdym razie, aby sędzia prowadzący postępowanie rozpoznawcze miał możliwość (tymczasowego) zawieszenia postępowania egzekucyjnego celem zatrzymania egzekucji do czasu sprawdzenia kwestii nieuczciwego charakteru warunków umownych i zapobiegnięcia w ten sposób stworzeniu w wyniku postępowania egzekucyjnego faktów tylko z trudem odwracalnych lub w ogóle nieodwracalnych dla konsumenta.

3. Wniosek częściowy

58. Na pierwsze pytanie prejudycjalne należy zatem odpowiedzieć, iż system egzekucji tytułów notarialnych dotyczących dóbr obciążonych hipoteką lub zastawem, w którym to systemie możliwości podnoszenia zarzutów przeciwko egzekucji są ograniczone, jest sprzeczny z dyrektywą 93/13, jeśli konsument ani w samym postępowaniu egzekucyjnym, ani w odrębnym postępowaniu sądowym nie może uzyskać skutecznej ochrony prawnej w celu wykonania praw wynikających z dyrektywy 93/13, przykładowo poprzez zarządzenie przez sąd tymczasowego wstrzymania egzekucji.

13 — Wyżej wymieniony w przypisie 5 wyrok w sprawie Banco Español de Crédito, pkt 53.

14 — Ibidem, pkt 54, 55.

15 — W każdym razie w przypadkach, w których sąd prowadzący postępowanie egzekucyjne dysponuje wszelkimi koniecznymi do tego prawnymi i faktycznymi podstawami, zob. ww. w przypisie 5 wyrok w sprawie Banco Español de Crédito, pkt 53.

B – W przedmiocie drugiego pytania prejudycjalnego

59. Zadając drugie pytanie prejudycjalne, sąd odsyłający używa pojęcia „nieproporcjonalność”, którego dotyczy treść art. 1 lit. e) załącznika do dyrektywy 93/13 dotyczącego konkretnej kwestii należnych w razie niewykonania zobowiązania odszkodowań, które, jeśli zostaną ustalone jako „rażąco wysokie”, mogą zostać uznane za nieuczciwy warunek umowy. Ten wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym należy jednak rozumieć w ten sposób, że zadając drugie pytanie, sąd chce uzyskać wykładnię ogólnego pojęcia „nierównowaga” pomiędzy wynikającymi z umowy prawami i obowiązkami.

60. W drugim pytaniu prejudycjalnym sąd odsyłający zwraca się więc w istocie o dokonanie szczegółowego wyjaśnienia pojęcia „nieproporcjonalności” zawartego w art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13. Zgodnie z nim warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodując znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

61. Sąd ten wymienia w tym kontekście trzy konkretne warunki umowy będącej przedmiotem sporu rozpatrywanego w postępowaniu głównym. Zgodnie z przekazanymi przez sąd odsyłający informacjami zostały one jednostronnie narzucone konsumentowi i w związku z tym wchodzą w zakres obowiązywania dyrektywy 93/13.

1. Dopuszczalność

62. Według stanowiska banku i rządu hiszpańskiego przedmiotem postępowania głównego jest jednak dotychczas tylko jeden z przytoczonych przez sąd odsyłający warunków. Odpowiedź dotycząca dalszych warunków nie jest jednak pozbawiona znaczenia dla rozstrzygnięcia sporu prawnego w postępowaniu głównym. Nie jest bowiem wykluczone, że całościowy przegląd poszczególnych warunków umowy i ich ocena prawna miałyby wpływ na wykładnię klauzuli rozpatrywanej w postępowaniu głównym.

63. Ponadto już w ramach sprawdzania dopuszczalności pierwszego pytania prejudycjalnego wskazano, że według sądu odsyłającego przedmiot sporu prawnego w postępowaniu głównym obejmuje również ewentualną nieważność postępowania egzekucyjnego. Należy uznać, że także ocena prawna klauzul wymienionych w drugim pytaniu prejudycjalnym, które sąd odsyłający winien również zbadać z urzędu, może mieć konsekwencje dla ważności postępowania egzekucyjnego. Drugie pytanie prejudycjalne jest zatem w całości dopuszczalne.

2. Ocena

a) Kwestie ogólne

64. Trybunał wskazywał już wielokrotnie, że przepis art. 3 dyrektywy 93/13 definiuje czynniki, które nadają nienegocjowanej indywidualnie klauzuli umowy nieuczciwy charakter, jedynie w sposób abstrakcyjny, z uwzględnieniem pojęć dobrej wiary oraz znaczącej nierównowagi wynikających z umowy praw i obowiązków stron¹⁶.

16 — Wyrok z dnia 4 czerwca 2009 r. w sprawie C-243/08 Pannon GSM, Zb.Orz. s. I-4713, pkt 37.

65. Ewentualnie nieuczciwy charakter danego warunku umownego musi natomiast być oceniany konkretnie na podstawie szczególnych okoliczności danego przypadku¹⁷. Ta ocena następuje zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem, według stanu w chwili zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z jej zawarciem oraz do innych postanowień tej umowy lub innej umowy, od których rozpatrywane postanowienie jest uzależnione.

66. Z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika, że do sądu odsyłającego należy ustalenie, czy dana klauzula umowy odpowiada wszystkim kryteriom pozwalającym uznać ją za nieuczciwą w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13. Tylko sędzia sądu odsyłającego może kompleksowo rozważyć skutki, które dany warunek umowy może wywoływać w ramach prawa znajdującego zastosowanie do tej umowy, co wymaga zbadania krajowego porządku prawnego¹⁸.

67. Ostateczna ocena nieuczciwego charakteru spornych warunków należy do sądu krajowego, a nie do Trybunału¹⁹. Zadaniem Trybunału jest jedynie dokonanie wykładni kryteriów ogólnych, na podstawie których może zostać dokonana ocena nieuczciwości warunków umownych objętych postanowieniami dyrektywy²⁰.

b) Warunek dotyczący wcześniejszej wymagalności

68. Pierwszy z warunków, o które chodzi w drugim pytaniu prejudycjalnym, dotyczy możliwości wcześniejszej wymagalności umów długoterminowych z powodu niewywiązywania się z nich przez bardzo ograniczony czas.

69. W tym konkretnym przypadku z klauzuli szóstej umowy pożyczki wynika, że bank udzielający pożyczki może – w wypadku gdy dłużnik spóźni się ze spłatą jednej z 396 rat miesięcznych, przy okresie obowiązywania umowy wynoszącym 33 lata – bezwarunkowo wymagać spłaty całej pożyczki.

70. Komisja uznaje ten warunek umowny za ewidentnie ważny, ponieważ niewpłacenie choćby jednej raty stanowi jej zdaniem naruszenie jednego z istotnych obowiązków pożyczkobiorcy wynikającego z umowy, a od pożyczkodawcy nie można wymagać, aby czuł się on nadal związany postanowieniami umowy.

71. Tego, czy jakaś klauzula powoduje na niekorzyść konsumenta znaczącą nierównowagę praw i obowiązków stron wynikających z umowy, nie da się ocenić bez przeprowadzenia porównania z sytuacją prawną, jaką prawo krajowe przewiduje dla przypadku, gdy strony nie dokonały same regulacji umownej. Tylko wtedy, gdy godząc się na dany warunek umowny, konsument znajdzie się w gorszej sytuacji niż ta przewidziana postanowieniami ustawy, warunek taki może powodować ewentualne nieuczciwe przesunięcie praw i zobowiązań wynikających z umowy na niekorzyść konsumenta.

72. Nawet jeśli warunek umowny stawia konsumenta w sytuacji mniej korzystnej niż ta wynikająca z przepisów ustawy, nie musi to koniecznie powodować przesunięcia równowagi wynikającej z umowy w taki sposób, by należało zakwalifikować ten warunek jako nieuczciwy w rozumieniu art. 3 dyrektywy 93/13.

17 — Wyżej wymieniony w przypisie 5 wyrok w sprawie VB Pénzügyi Lízing, pkt 44; wyrok z dnia 26 kwietnia 2012 r. w sprawie C-472/10 Invitel, pkt 22.

18 — Wyżej wymieniony w przypisie 17 wyrok w sprawie Invitel, pkt 30.

19 — Zobacz ww. w przypisie 16 wyrok w sprawie Pannon GSM, pkt 42; ww. w przypisie 5 wyroki: w sprawie Mostaza Claro, pkt 22; w sprawie VB Pénzügyi Lízing, pkt 43, 44.

20 — Zobacz wyrok z dnia 3 czerwca 2010 r. w sprawie C-484/08 Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, Zb.Orz. s. I-4785, pkt 33; ww. w przypisie 5 wyrok w sprawie VB Pénzügyi Lízing, pkt 40.

73. Artykuł 3 dyrektywy 93/13 stanowi raczej, że warunek umowny można uznać za nieuczciwy tylko wtedy, gdy stojąc w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powoduje on znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta. W ten sposób zapewnione jest przestrzeganie i uznanie zasady swobody zawierania umów, przewidującej, iż strony mają często uprawniony interes w ustalaniu swoich stosunków wynikających z umowy w sposób odbiegający od regulacji ustawowych.

74. Ustalenie tego, czy przesunięcie w stosunku do regulacji ustawowej wynikających z umowy praw i obowiązków powoduje znaczącą nierównowagę, możliwe jest tylko dzięki przeprowadzeniu łącznej analizy wszystkich indywidualnych okoliczności związanych z wykonaniem umowy, zgodnie w art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13. Znacząca nierównowaga powinna zostać uznana za nieusprawiedliwioną szczególnie wówczas, gdy prawa i obowiązki konsumenta ograniczane są w takim stopniu, że stawiający te warunki umowne zgodnie z wymogami dobrej wiary nie powinien wychodzić z założenia, iż konsument zgodziłby się na taką regulację w drodze negocjacji indywidualnych.

75. W tym kontekście znaczenie ma między innymi to, czy takie warunki umowne są powszechnie stosowane, to jest czy są regularnie używane w obrocie prawnym w porównywalnych umowach, czy też stanowią zaskoczenie, czy istnieje merytoryczny powód uregulowania przewidzianego w danym warunku i czy konsument, mimo przesunięcia równowagi umownej na rzecz strony ustanawiającej ten warunek, nie zostaje pozbawiony możliwości ochrony odnośnie zawartego w tym warunku przedmiotu regulacji.

76. W postępowaniu głównym w pierwszym rzędzie istotne jest zatem ustalenie, jakie są regulacje prawne dotyczące wypowiedzenia umowy pożyczki, a zwłaszcza pod jakimi warunkami w przypadku opóźnień dłużnika związanych ze spłatą pojedynczych rat pożyczkodawca jest uprawniony do wypowiedzenia i zażądania zwrotu pożyczki w całości. Według tej miary należy następnie ocenić sporny warunek umowny.

77. Należy przy tym z jednej strony uwzględnić, że obowiązek spłacania rat jest istotnym zobowiązaniem umownym pożyczkobiorcy. Odpowiadając na pytanie, czy już w przypadku niespłacenia tylko jednej raty nie można co do zasady oczekiwać, iż udzielający pożyczki bank będzie nadal przestrzegać umowy, należy z drugiej strony uwzględnić, że bankowi udzielono gwarancji w postaci hipoteki oraz że opóźnienie spłaty tylko jednej raty może wiązać się ze zwykłym nieporozumieniem i nie musi koniecznie wskazywać na trudności płatnicze pożyczkobiorcy. Należy ponadto uwzględnić proporcjonalnie wysokość udzielonego kredytu, okres jego spłaty, a także jego egzystencjalne znaczenie dla pożyczkobiorcy w stosunku do interesu udzielającego pożyczki banku, polegającego na tym, że już przy niespłaceniu jednej raty może on rozwiązać umowę pożyczki.

78. Sąd odsyłający musi w końcu także uwzględnić możliwości, jakie prawo krajowe, w tym krajowe prawo procesowe, daje konsumentowi w celu odwrócenia skutków dokonanego już uznania wymagalności całej kwoty pożyczki. Godna zainteresowania jest przy tym szczególnie zagwarantowana pożyczkobiorcy w art. 693 ust. 3 LEC możliwość spowodowania cofnięcia skutków wypowiedzenia/uznania wymagalności całej kwoty pożyczki poprzez wyrównanie zaległych rat. Trzeba uwzględnić to w ramach całościowej analizy, jaką należy przeprowadzić w przedmiocie kwestii, czy poprzez zastosowanie klauzuli będącej przedmiotem postępowania konsument znajdzie się, wbrew wymogowi dobrej wiary, w nieproporcjonalnie gorszej sytuacji.

79. Powyższe rozważania ukazują, że wbrew pogładowi Komisji, która uznaje sporny warunek za ważny w sposób abstrakcyjny, w oderwaniu od określonych systemów prawnych i okoliczności, tylko sędzia krajowy jest w stanie dokonać wymaganej oceny nieuczciwego charakteru według kryteriów określonych w art. 3 dyrektywy 93/13.

80. W ramach wniosku częściowego należy zatem stwierdzić, że do sądu krajowego należy dokonanie, na podstawie art. 3 ust. 1 i 3 dyrektywy 93/13, oceny nieuczciwego charakteru warunku należącego do ogólnych warunków umów konsumenckich. W odniesieniu do warunku dotyczącego wcześniejszej wymagalności przez wierzyciela spłaty pożyczki zabezpieczonej [hipoteką] na nieruchomości sąd ten powinien w szczególności sprawdzić, w jakim stopniu warunek ów odbiega od zwykle stosowanej regulacji prawnej, czy istnieje obiektywny powód dokonania w nim takiego uregulowania i czy konsument, mimo przesunięcia równowagi umownej na rzecz strony ustanawiającej ten warunek, nie zostaje pozbawiony możliwości ochrony odnośnie do zawartego w tym warunku przedmiotu regulacji.

c) Warunek dotyczący odsetek za zwłokę

81. Przedmiotem drugiego pytania prejudycjalnego jest ponadto warunek dotyczący odsetek za zwłokę. W tym konkretnym przypadku jest to zawarta w klauzuli szóstej spornej umowy regulacja, iż pożyczkobiorca ma w przypadku zwłoki, także bez wezwania do wykonania świadczenia, zapłacić odsetki za zwłokę w wysokości 18,75% rocznie. Zwykle oprocentowanie pożyczki zostało natomiast ustalone początkowo w nominalnej wartości 4,87%.

82. W ramach ogólnego podejścia zastosowanego do prawnej oceny kwestii, czy takie postanowienie w przedmiocie odsetek za zwłokę stanowi w świetle art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 nieważny warunek umowny, w tym miejscu można najpierw wskazać na ww. rozważania ogólne²¹.

83. Sędzia krajowy musi najpierw dokonać porównania ustawowej stopy odsetek, a następnie, uwzględniając całość okoliczności konkretnego przypadku, sprawdzić, czy odstępowanie na niekorzyść konsumenta prowadzi, wbrew wymogowi dobrej wiary, do powstania znaczącej nierównowagi w zakresie praw i obowiązków stron umowy²².

84. W załączniku do dyrektywy 93/13, do którego odnosi się art. 3 ust. 3, jako przykład warunków o nieuczciwym charakterze w ust. 1 lit. e) wyraźnie wymienione są warunki, których celem lub skutkiem jest nałożenie na konsumenta niespełniającego swych zobowiązań umownych obowiązku wniesienia rażąco wysokiego odszkodowania. Zawarta w załączniku do dyrektywy 93/13 lista służy jednak zgodnie z art. 3 ust. 3 tego aktu tylko jako wskazówka co do warunków, jakie mogą zostać uznane za nieuczciwe, i nie jest wyczerpująca. W związku z tym wniosku o nieuczciwym charakterze danego warunku nie da się tak po prostu wyciągnąć na podstawie faktu wymienienia tegoż warunku w załączniku; wymienienie to jest jednak istotną podstawą, na której sąd może oprzeć swoją ocenę co do nieuczciwego charakteru danego warunku²³.

85. Podczas przeprowadzania analizy konkretnego przypadku może być istotne, jakie odsetki za zwłokę uzgadniane są zazwyczaj w przypadku pożyczek zabezpieczonych hipoteką. Jeżeli hiszpańskie prawo przewiduje dla innych pożyczek konsumenckich ograniczenie odsetek za zwłokę do dwuipółkrotności odsetek ustawowych, na co wskazuje Komisja, może to być wskazówką co do istnienia ewentualnej nierówności, podobnie jak i okoliczność, że koszty refinansowania banków w przypadku pożyczek zabezpieczonych hipoteką kształtują się w związku z udzielonym zabezpieczeniem z reguły na zdecydowanie niższym poziomie niż w przypadku innych pożyczek konsumenckich.

21 — Zobacz pkt 64–67 niniejszej opinii.

22 — W sprawie Banco Español de Crédito hiszpański sędzia z urzędu obniżył do 19% ustalone umownie na 29% oprocentowanie, biorąc pod uwagę ustawowe oprocentowanie i wysokość odsetek za zwłokę według ustaw budżetowych za lata 1990–2008.

23 — Wyżej wymieniony w przypisie 17 wyrok w sprawie Invitel, pkt 26.

86. W ramach wyważenia interesów, jakiego należy dokonać, trzeba ponadto uwzględnić, do jakich celów, zgodnie z prawem krajowym, mogą być stosowane odsetki za zwłokę, czy stanowią one przykładowo tylko ryczałtowe odszkodowanie za zwłokę, czy jednak mają również służyć skłonieniu strony umowy do przestrzegania tej umowy. Cele, jakie zgodnie z prawem mogą być realizowane za pomocą odsetek za zwłokę, mogą być różne w zależności od kraju członkowskiego. Celem i sensem dyrektywy 93/13 nie jest w związku z tym wyrównywanie różnic między narodowymi kulturami prawnymi.

87. Jeżeli odsetki za zwłokę miałyby jedynie stanowić zryczałtowane wyrównanie szkody z tytułu zwłoki, to stopa tych odsetek jest już zdecydowanie zbyt wysoka, jeśli wykracza znacznie poza zakładaną konkretną szkodę z tytułu zwłoki. Jednakże przekonujące jest twierdzenie, że wysokie odsetki za zwłokę motywują dłużnika, by nie popadł on w zwłokę ze swoimi zobowiązaniami umownymi i by szybko uregulował opóźnienie, które już zaistniało. Jeśli zgodnie z prawem krajowym odsetki za zwłokę służą motywowaniu dłużnika do przestrzegania umowy, a tym samym do utrzymania morale płatniczego, to można je było zakwalifikować jako mające nieuczciwy charakter dopiero wtedy, gdy wykraczają one znacznie poza to, co jest niezbędne dla osiągnięcia tego celu.

88. W ramach wniosku częściowego należy zatem stwierdzić, że w odniesieniu do warunku dotyczącego odsetek za zwłokę sąd musi w szczególności sprawdzić, jak dalece stopa procentowa odbiega od innych mających zastosowanie stóp ustawowych i czy wykracza ona poza cel wynikający ze stosowania odsetek za zwłokę.

d) Warunek dotyczący jednostronnego ustalenia kwoty zadłużenia

89. Drugie pytanie prejudycjalne dotyczy wreszcie także wyjaśnienia pojęcia nieproporcjonalności w odniesieniu do klauzuli piętnastej warunków umowy będących przedmiotem postępowania głównego. W klauzuli tej postanowiono, że dla celu przeprowadzenia egzekucji pożyczkodawca ma prawo do jednostronnego określenia wymagalnej kwoty pożyczki, a tym samym może on samodzielnie ustanowić istotny warunek przeprowadzenia uproszczonego postępowania w przedmiocie egzekucji kredytu hipotecznego. Dla wyjaśnienia ram prawnych, w które wpisuje się ta klauzula, sąd odsyłający wyjaśnia, że dłużnik nie ma możliwości zaskarżenia tego ustalenia kwoty i w tej kwestii pozostaje mu tylko odrębne postępowanie rozpoznawcze. Według sądu postępowanie rozpoznawcze nie wstrzymuje jednak dalszego biegu postępowania egzekucyjnego, w związku z czym dłużnik stracił już przedmiot obciążony hipoteką, gdy postępowanie rozpoznawcze zostało rozstrzygnięte.

90. Także w tym względzie zadaniem sądziego krajowego jest uwzględnienie przy podejmowaniu decyzji wszystkich konkretnych okoliczności danego przypadku. W tej kwestii obowiązują jednak następujące kryteria:

91. Punktem wyjścia musi być znowu pytanie, jak kształtowałyby się sytuacja prawna – w niniejszym przypadku postępowanie egzekucyjne – gdyby umowa nie zawierała spornego warunku.

92. W tym miejscu wywody sądu odsyłającego oraz uczestników zawisłego przed nim postępowania rozumiem w ten sposób, że bez takiego warunku bank finansujący pożyczkę musiałby najpierw przeprowadzić przeciwko dłużnikowi z tytułu pożyczki postępowanie prawne mające na celu określenie kwoty jego należnego roszczenia, by w ten sposób móc w postępowaniu egzekucyjnym udokumentować wymagalną konkretnie określoną kwotę. W wyniku jej jednostronnego określenia przez wierzyciela umowy pożyczki niepotrzebne jest uprzednie przeprowadzanie ww. postępowania rozpoznawczego. Wskutek tego dłużnik z tytułu umowy pożyczki nie ma możliwości zakwestionowania wysokości roszczenia będącego przedmiotem egzekucji. Sąd krajowy wyjaśnia

wprawdzie – z czym zgadzają się uczestnicy postępowania – że jednostronnie określona kwota nie powoduje skutku wiążącego strony, że może ona być zakwestionowana przez dłużnika w ramach następczego postępowania rozpoznawczego i że w tym sensie dłużnik również w aspekcie ciężaru dowodu nie ponosi negatywnych konsekwencji.

93. Wynikające z tego warunku ograniczenie poprzedzającej egzekucję ochrony prawnej oznacza przesunięcie umownych praw i obowiązków na niekorzyść konsumenta. Nie wynika z tego jednak wprost, że skutkuje ono, wbrew wymogowi dobrej wiary, znaczącą nierównowagą w zakresie praw i obowiązków stron umowy na niekorzyść konsumenta. Kwestia ta musi zostać ostatecznie ustalona w drodze całościowego wyważenia wynikających z tego warunku korzyści i strat dla obu stron umowy.

94. Dla banku finansującego pożyczkę omawiany warunek skutkuje tym, iż ustanowiona jako zabezpieczenie hipoteka może być szybciej i łatwiej zrealizowana. Podwyższa to wartość udzielanego przez dłużnika zabezpieczenia – także w jego ekonomicznym interesie. Z drugiej strony z punktu widzenia dłużnika/konsumenta istnieje większe niebezpieczeństwo utraty zabezpieczenia, zanim w ogóle zostanie ustalone, w jakiej wysokości udzielający pożyczki bank ma prawo zaspokoić z zabezpieczenia swoje roszczenia.

95. Sędzia krajowy musi podjąć decyzję w wyniku całościowego wyważenia interesów stron, uwzględniając dalsze konkretne okoliczności danego przypadku. Należy do nich kwestia, czy podnoszenie przez dłużnika zarzutów jest możliwe jeszcze w ramach postępowania egzekucyjnego. Przemawia za tym dosłowne brzmienie art. 695 ust. 1 LEC. W dalszej kolejności należy ustalić, jak ukształtowane jest postępowanie jednostronnego ustalania wysokości zadłużenia i jakie kompetencje kontrolne w tym względzie ma biorący udział w tym postępowaniu notariusz, oraz jak należy oceniać okoliczność, iż, jak wywodził rząd hiszpański, tylko banki i kasy oszczędnościowe podlegające państwowej kontroli bankowości uprawnione są do stosowania spornego w postępowaniu głównym warunku.

96. W ramach wniosku częściowego należy zatem stwierdzić, że w odniesieniu do warunku dotyczącego jednostronnego ustalenia kwoty zadłużenia sąd krajowy musi w szczególności uwzględnić skutki takiego warunku w krajowym prawie procesowym.

V – Wnioski

97. Mając na uwadze powyższe, proponuję, aby Trybunał orzekł, co następuje:

- 1) System egzekucji tytułów notarialnych dotyczących dóbr obciążonych hipoteką lub zastawem, w którym możliwości podnoszenia zarzutów przeciwko egzekucji są ograniczone, jest sprzeczny z dyrektywą Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, jeśli konsument ani w samym postępowaniu egzekucyjnym, ani w odrębnym postępowaniu sądowym nie może uzyskać skutecznej ochrony prawnej w celu wykonania praw wynikających z dyrektywy 93/13, przykładowo poprzez zarządzenie przez sąd tymczasowego wstrzymania egzekucji.
- 2) Do sądu krajowego należy dokonanie, w oparciu o art. 3 ust. 1 i 3 dyrektywy 93/13, oceny nieuczciwego charakteru warunku należącego do ogólnych warunków umów konsumenckich.
  - a) W odniesieniu do warunku dotyczącego wcześniejszej wymagalności przez wierzyciela spłaty pożyczki zabezpieczonej [hipoteką] na nieruchomości sąd ten powinien w szczególności sprawdzić, w jakim stopniu warunek ten odbiega od zwykle stosowanej regulacji prawnej, czy istnieje obiektywny powód dokonania w nim takiego uregulowania i czy konsument, mimo

przesunięcia równowagi umownej na rzecz strony ustanawiającej ten warunek, nie zostaje pozbawiony możliwości ochrony odnośnie do zawartego w tym warunku przedmiotu regulacji.

- b) W odniesieniu do warunku dotyczącego odsetek za zwłokę sąd powinien w szczególności sprawdzić, jak dalece stopa procentowa odbiega od innych mających zastosowanie stóp ustawowych i czy wykracza ona poza cel wynikający ze stosowania odsetek za zwłokę.
- c) W odniesieniu do warunku dotyczącego jednostronnego ustalenia kwoty zadłużenia sąd krajowy musi w szczególności uwzględnić skutki takiego warunku w krajowym prawie procesowym.